

Aleg. 370

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o krajowej szkole ogrodniczej
w Tarnowie za rok 1904/5.

Wysoki Sejmie!

Uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 19. października 1904 roku w sprawach dotyczących krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie brzmiąły:

1. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o krajowej szkole ogrodniczej w Tarnowie.

2. Sejm upoważnia Wydział krajowy do powiększenia ogrodu w krajowej szkole tarnowskiej o 7 morgów, kosztem 20.000 koron, wstawiając w tym celu do budżetu szkoły na rok 1905 kredyt 4.300 koron jako I. ratę i upoważniając zarazem Wydział krajowy do wstawiania dalszych rat do preliminarzy szkoły w latach następnych.

3. Sejm wzywa c. k. Rząd, aby się przyczynił do powiększenia ogrodu w krajowej szkole ogrodniczej w Tarnowie subwencją z funduszków państwowych w wysokości 50% kosztów założenia.

Mając zatem upoważnienie Wysokiego Sejmu, aby powiększyć ogród krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie o siedem morgów, a następnie zmeliorować go, ogrodzić i urządzić odpowiednio do celów szkolnych, w pierwszym rzędzie zwróciliśmy się do gminy miasta Tarnowa, aby ta, stosownie do dawniejszych przyrzeczeń, odstąpiła bezinteresownie do użytku szkolnego i na tak długo, jak długo szkoła ogrodnicza w tej miejscowości istnieć będzie, potrzebne ogrodowi 7 morgów z sąsiednich pól, położonych na t. z. „Dyksanówce“. Ostateczna decyzja Rady miejskiej w tej sprawie zapadła i zbyt późno, gdyż dopiero z końcem lipca b. r. i z rezultatem nie zupełnie nas zadowalającym, gdyż życzenia nasze zostały tylko częściowo spełnione, zwłaszcza co do okresu trwania tego świadczenia gminy na rzecz szkoły tarnowskiej.

Wydział krajowy pragnął otrzymać do użytku szkoły potrzebną ilość gruntów na tych samych warunkach, na jakich odstąpiła mu gmina w roku 1887, przy przeniesieniu szkoły ogrodniczej do Tarnowa, dotychczasowy ogród, obejmujący przestrzeń 3 morgową i parcele, na których stoją budynki zakładowe, t. j. na cały czas istnienia szkoły.

Tymczasem Rada gminna w myśl uchwały swej z 20. lipca b. r., zakomunikowanej nam pismem Magistratu z dnia 20. lipca b. r. L. 8.039, oświadczyła gotowość wydzierżawienia Wydziałowi krajowemu na 25 lat, za czynszem rocznym 100 kor. wynoszącym, taką przestrzeń gruntów, jaka okazuje się potrzebną do powiększenia ogrodu szkolnego aż do 10-ciu morgów.

Przy powzięciu tej uchwały, jak dodano, Rada miejska nie mogła wyłącznie powodować się życzliwością dla krajowej szkoły ogrodniczej, jakkolwiek złożyła dowód, że się kierowała i tym względem, ustanawiając minimalny czynsz dzierżawny. Równocześnie jednakże musiała mieć na oku interesa gminy, te zaś interesa nie dozwalały gminie pozbyć się w tej stronie miasta znaczniejszej przestrzeni, na dłuższy przeciąg czasu, zważywszy, że miasto w tę właśnie stronę, gdzie leży ogród szkolny, zaczyna się rozszerzać i na sąsiednich już parcelach zabudowywać. Skutkiem tego ceny gruntów tutaj położonych znacznie poszły w górę w ostatnich latach, a gmina spodziewa się, że po 25 latach przedstawiać będą znaczną już wartość.

Zdaniem Wydziału krajowego w równej mierze zależeć powinno gminie i na utrzymaniu tej szkoły w Tarnowie, chociażby nawet przyszło miastu ponieść na ten cel pewną ofiarę. Pomijając bowiem tę okoliczność, że szkoła, jako zakład naukowy, przyciąga co roku pewną ilość uczniów do miasta i osadza na stałe kilka rodzin z grona nauczycielskiego; ale niemniej, co ważniejsza, w usiłowaniach swoich do podniesienia tej gałęzi kultury krajowej, jednoczy ludzi cętnych i stwarza w tym kierunku ognisko ruchu handlowo-przemysłowego, co nie powinno być obojętnem dla miasta. Krajowa szkoła ogrodnicza tarnowska zdziałała już cokolwiek na tem polu, jej inicjatywie przypisać należy zawiązanie Towarzystwa ogrodniczego i Spółki sadowniczo-ogrodniczej w Tarnowie, oraz urządzenie szeregu wystaw ogrodniczych, jakie się tutaj w ciągu lat ostatnich odbywały.

Opierając się na tem, Wydział krajowy chciałby sprawę ogrodu o ile możliwości uregulować jeszcze korzystniej dla szkoły, a w każdym razie zapewnić się, że krajowa szkoła ogrodnicza po 25-ciu latach nie będzie pozbawiona ogrodu i nie znajdzie się skutkiem tego w przykrem położeniu. Dlatego też pertraktować będziemy dalej z gminą, a o rezultacie zawiadomimy Wysoki Sejm w następnym sprawozdaniu.

Spodziewając się zaś, że do porozumienia z gminą w tej sprawie dojdziemy jeszcze w ciągu bieżącego roku i że skutkiem tego najpilniejsze roboty przy urządzeniu dołączonego ogrodu będą musiały być wykonane w następnym roku, przeto korzystając z upoważnienia Wysokiego Sejmu, wstawiliśmy na ten cel do preliminarza szkoły na rok 1906 kwotę 5.700 koron, ażeby mieć do dyspozycyi, z niewydanym dotąd zeszłorocznym kredytem, łączną kwotę 10.000 koron, niezbędną do wykonania najpilniejszych robót na rozszerzonym obszarze.

W załatwieniu drugiej uchwały Wysokiego Sejmu odniósł się Wydział krajowy do c. k. Namiestnictwa z prośbą, aby wyjednalo u c. k. Rządu subwencyę odpowiedniej wysokości na kosztę wynikające z powiększenia ogrodu krajowej szkoły tarnowskiej. W odpowiedzi zawiadomiło nas c. k. Namiestnictwo pismem z dnia 6. lipca

b. r. L. IX. 392
6, że w zasadzie postanowiło c. k. Ministerstwo rolnictwa przyznać żądaną subwencyę, jednakże wysokość jej oznaczy dopiero po otrzymaniu planu sytuacyjnego i projektu urządzenia ogrodu. Żądaniu temu stanie się zadość, skoro tylko umowa z gminą miasta Tarnowa dojdzie do skutku, a odgraniczenie dodanej parceli nastąpi.

Zaznaczyliśmy już w zeszłorocznym sprawozdaniu, że budowę w krajowej szkole tarnowskiej, mianowicie budowa I. piętra na gmachu szkolnym i postawienie internatu są już na ukończeniu i że w całości prawdopodobnie z końcem września oddane zostaną do użytku szkoły. Internat wykończony został w październiku, poczem wydelegowaliśmy Komisję kolaudacyjną, która po przeprowadzonej kolaudacyi uznała, że budynki są według planów wykonane i że można je przyjąć od przedsiębiorstwa. Zarazem jednakże Komisya zwróciła uwagę na pewne braki i drobniejsze usterki, które należałoby uzupełnić przed wydaniem kaucyi przedsiębiorcy. Poleciliśmy zatem p. Hackbeilowej, która po śmierci męża prowadziła dalej przedsiębiorstwo budowy, aby wytknięte przez Komisję kolaudacyjną usterki postarała się usunąć w jaknajkrótszym czasie. Gdy jednakże p. Hackbeilowa, pomimo kilkakrotnych przynagień, a wreszcie po wyznaczeniu jej ostatecznego terminu do 1. sierpnia b. r. nie zastosowała się do tych poleceń, Wydział krajowy był przymuszony polecić Dyrekcji szkoły, aby dla dokonania tych naprawek ugodziła innego przedsiębiorcę, którego należytość pokrytą będzie z zatrzymanej kaucyi.

Na kosztu wykonania powyższych budowli w szkole tarnowskiej przyznało c. k. Ministerstwo rolnictwa reskryptem z dnia 26. marca 1905 roku subwencję państwową w wysokości 14.000 koron, płatną w dwóch równych ratach. Pierwsza rata 7.000 kor. została już wyasygnowana Wydziałowi krajowemu w tym roku, druga zaś będzie wypłacona w przyszłym roku i na tej podstawie wstawiliśmy do preliminarza szkoły tarnowskiej na rok 1906 w dochodach 7.000 koron.

Szczegółowe wiadomości o funkcyonowaniu tej szkoły, jako zakładu naukowego, który ma za zadanie przysposobić krajowi ogrodników uzdolnionych do prowadzenia wiejskich ogrodów, znajdują się w sprawozdaniu Dyrekeyi za rok 1904/5. Załączając do sprawozdania, podniesiemy tylko na tem miejscu najważniejsze szczegóły, świadczące, że szkoła ogrodnicza w Tarnowie spełnia swoje zadanie, w miarę środków jakimi rozporządza i sił jakie jej służą.

Lustracye tej szkoły wykazały z dawną, a wyniki przy egzaminach stwierdzają niejednokrotnie, że uczniowie w czasie trzyletniego pobytu w tym zakładzie stosunkowo większy wnoszą zasób praktycznych wiadomości, dzięki należycie prowadzonemu ogrodu i zajęciom odbywającym się pod kierunkiem ludzi będących przedewszystkiem rutynowanymi ogrodnikami; w mniejszym zaś stopniu korzystają z teoretycznych nauk udzielanych im w szkole, która wykazuje pod tym względem zawsze jeszcze pewne braki. Zadaniem Wydziału krajowego będzie usunąć lub zmniejszyć w przyszłości te niedostatki, jakkolwiek zauważyć należy, że charakter szkoły, jako niższego zakładu fachowego, wymagać będzie zawsze przykładania większej wagi do należytego wyzyskania tego drugiego czynnika, jakim są zajęcia praktyczne uczniów w ogrodzie szkolnym.

Co do frekwencyi w szkole tarnowskiej, to tutaj nie występują z roku na rok prawie żadne różnice. Zazwyczaj wszystkie miejsca wolne są zajęte, jakkolwiek zgłaszających się kandydatów zwykle bywa cokolwiek więcej. W roku szkolnym 1904/5 było zapisanych do szkoły 20 uczniów, pochodzących z 20 powiatów galicyjskich, dwóch zaś z poza granic kraju.

Napływ uczniów do szkoły ogrodniczej w Tarnowie jest pod jednym względem korzystny, mianowicie prawie wyłącznie rekrutuje się ze sfer będących w ciągłej styczności z rolnictwem, lub zajmujących się uprawą ziemi. Daje to pewną rękojmię, że uczniowie wstępując do szkoły, przynoszą ze sobą już zamiłowanie do zawodu, co daje też niejaki upewnienie przytem, że po ukończeniu szkoły nie zmienią tak łatwo raz obranego zatrudnienia. Z pośród 26 uczniów zapisanych w tym roku do szkoły tarnowskiej było 21 uczniów synów: rolników, ogrodników lub służby folwarcznej, a zatem przeszło 80%.

Tegoroczne egzamina w szkole tarnowskiej dały następujące rezultaty:

na kursie	z postępem dobrym	dostatecznym	niedostatecznym
I.	1	6	2
II.	3	6	—
III.	1	4	—

Trzech uczniów w ciągu roku opuściło zakład. Do egzaminu końcowego przystąpiło 5-ciu uczniów, z tych dwóch uznano za uzdolnionych, trzem zaś pozwolono powtórzyć egzamin z niektórymi przedmiotami.

Dyrekeya w swem sprawozdaniu podaje przytem wiadomości o niektórych uczniach, którzy już dawniej ukończyli szkołę a obecnie zajmują posady przeważnie na stanowiskach odpowiadających ich fachowemu wykształceniu. Jakkolwiek spis ten nie jest kompletny, gdyż szkoła nie posiada dokładnych wiadomości o wszystkich swoich wychowankach, przecież i z tego spisu przekonujemy się, że prawie wszyscy, bę przeszło 90% zajętych jest przy ogrodnictwie, a niektórzy z nich potrafili znaleźć w tym zawodzie wcale dobre stanowiska, lub nawet uzupełniwszy później swe fachowe wiadomości, zdołali się wybić na samodzielnych pracowników o szerszym zakresie działania.

W wystawie ogrodniczej, jaka się odbyła w roku zeszłym w Krakowie, krajowa szkoła ogrodnicza w Tarnowie wzięła udział. Jak zawsze przy sposobności podobnych popisów i tym razem ogród zakładowy dostarczył okazy swych wyborowych płodów, które nie tylko zwróciły powszechną uwagę zwiedzających wystawę, ale niem zasłużyły

na bardzo przychylną ocenę jurorów. Szkoła otrzymała zaszczytne odznaczenia w trzech działach, w jednym honorowy dyplom mianowicie za kolekcję wyborowych warzyw.

Ogród szkolny wykazał w roku ubiegłym dochód 2.190 kor. 49 gr. ze sprzedaży płodów, w czym ze sprzedaży drzewek owocowych uzyskano 1.087 kor. 35 gr. Jak każdego roku, tak i tym zapotrzebowanie zgłaszających się odbiorców było znacznie większe, aniżeli ilość produktów, jaką ogród szkolny miał do zbycia. Sądząc z obecnego dochodu, jaki 3 morgowy ogród przynosi, liezyć można w przybliżeniu, że skoro powiększony zostanie do 10-ciu morgów, dochód ten wzrośnie conajmniej do 6.000 kor.

Preliminarz krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie, jaki przedkładamy Wysokiemu Sejmowi na rok 1906, jest w ogólności korzystniejszy dla funduszu krajowego od tegorocznego budżetu szkoły o 4.620 koron. Wynik ten spowodowany został wyłącznie nadzwyczajnym dochodem szkoły 7.000 koron z tytułu subwencji państwowej na budowę, o czym wspomnieliśmy już poprzednio. Natomiast w wydatkach zmuszeni byliśmy wstawić stosunkowo niewielkie nowe kwoty skutkiem rzeczywistych potrzeb, jakie się w tej szkole okazały.

Mianowicie: oprócz drgiej raty na koszt założenia ogrodu, wstawiliśmy do preliminarza w nadzwyczajnych wydatkach rubr. III. 400 koron na rozmaite odnowienia po skończonej budowie, pomalowanie furtek, sztachet, na naprawę rynsztoków, 200 koron zaś na zakupno do sal wykładowych: lamp, tablic i ławek. Prócz tego kredyt przeznaczony na utrzymanie ucznia praktykanta poduieśliśmy do 600 koron, gdyż w granicach dotychczasowego kredytu 480 koron nie można było wyszukać odpowiedniego kandydata na tę posadę.

Na podstawie niniejszego sprawozdania raczy Wysoki Sejm uchwalić:

Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o krajowej szkole ogrodniczej w Tarnowie za rok 1904/5.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstw. Krakowskiem.

Marszałek krajowy:

S. Badeni w. r.

Sprawozdawca:

Dr. Tadeusz Pilat w. r.

Członek Wydziału krajowego.

Sprawozdanie

Dyrekcji krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie

za rok szkolny 1904/5.

I. Ogólne wiadomości o szkole.

Celem krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie jest wykształcenie ogrodników, uzdolnionych do prowadzenia ogrodów wiejskich, do czego dąży szkoła nie tylko przez udzielanie wychowankom swoim zawodowej wiedzy, lecz także przez uzupełnienie i ugruntowanie wykształcenia ogólnego, jakie ze szkoły ludowej przynoszą, jakoteż przez pielęgnowanie ich strony moralnej i religijnej.

Do szkoły może być przyjęty każdy kandydat, który:

1. wykaże, iż ukończył z dniem przyjęcia przynajmniej 15. rok życia, odbył z dobrym postępem obowiązkową naukę w szkole ludowej, jest fizycznie i umysłowo zdrowy i nienagannyh obyczajów;
2. w terminie przez Dyrekcję oznaczonym, złoży egzamin wstępny, służący do ocenienia, czy kandydat w ogóle jest dostatecznie rozwinięty, aby mógł korzystać z nauk w szkole tej udzielanych.

Kandydaci, którzy odbyli przynajmniej jednoroczną praktykę ogrodniczą, a czynią zadość wyżej wymienionym warunkom, mają pierwszeństwo do przyjęcia.

Koszta utrzymania ucznia w zakładzie wynoszą 330 kor. rocznie, za co otrzymuje mieszkanie, pościel, wikt, światło, pranie i ubranie, oprócz bielizny i obuwia, w które każdy wstępujący do zakładu zaopatrzony być powinien dostatecznie z domu.

Synowie ubogich rodziców mogą być przyjęci na koszt funduszu krajowego.

Nauka trwa 3 lata, a rok szkolny rozpoczyna się z początkiem kwietnia każdego roku.

Przy końcu każdego półroczu szkolnego składają uczniowie egzamin ze wszystkich nauk udzielanych w tym czasie, jakoteż z nabytej wprawy w wykonywaniu czynności zawodowych.

O wyniku egzaminu zawiadamia kierownik szkoły listownie rodziców lub opiekunów każdego ucznia.

Uczeń, który przy egzaminie rocznym nie otrzymał przynajmniej dostatecznego postępu z każdego przedmiotu nauki, nie może przejść na rok wyższy. Pozwolenie do powtarzania zaniedbanego roku może udzielić Wydział krajowy na przedstawienie kierownika szkoły, jeżeli uczeń wytrwałą pracą i wzorowem zachowaniem się na to zasługuje.

Po ukończeniu całego trzyletniego kursu nauk zdaje każdy uczeń egzamin końcowy czyli główny z całości nauk zawodowych przed osobną komisją egzamina-

cyjną, a w razie pomyślnego wyniku tego egzaminu otrzymuje świadectwo „ukończonych nauk“, wystawione według wzoru przez Wydział krajowy zatwierdzonego. Jeżeli zaś uczeń egzaminu tego z postępem przynajmniej dostatecznym nie złoży, otrzymuje świadectwo odbycia całego kursu ze stopniem niedostatecznym nabytej w szkole wiedzy. Innych świadectw szkoła nie wydaje.

II. Skład grona nauczycielskiego.

1. Kierownik zakładu i nauczyciel fachowy Wojciech Maciaszek uczył: sadownictwa, warzywnictwa, kwieciarstwa szklarniowego, uprawy chmielu, uprawy wikliny koszykarskiej i pszczelnictwa.

2. Katecheta ks. Józef Kaliciński udzielał nauki religii.

3. Nauczyciel fachowy Antoni Kurowski uczył kwieciarstwa gruntowego, hodowli drzew i krzewów ozdobnych, botaniki ogrodowej, ogólnych zasad ogrodnictwa i zoologii, zastosowanej do ogólnych potrzeb ogrodnika.

4. Nauczyciel do nauk ogólnie kształcących Wiktor Tabeau uczył języka polskiego i niemieckiego, arytmetyki i geometrii, geografii i historii polskiej, fizyki i chemii w zastosowaniu do ogrodnictwa, rysunków, kaligrafii, miernictwa i niwelacji.

5. Instruktor Władysław Bolewicz dozorował uczniów w zakładzie i podczas zajęć praktycznych.

III. Nauki w szkole udzielane.

Nauka jest teoretyczna i praktyczna i obejmuje następujące przedmioty:

a) z nauk ogólnie kształcących i podstawowych:

1. religia, 2. j. polski, 3. j. niemiecki, 4. arytmetyka i geometria, 5. geografia i historia, 6. fizyka, 7. chemia, 8. botanika ogólna i szczegółowa, 9. rysunki, 10. praktyczne miernictwo i niwelacja, 11. zoologia, 12. kaligrafia.

b) z nauk zawodowych:

1. ogólne zasady ogrodnictwa, 2. warzywnictwo, 3. sadownictwo, 4. kwieciarstwo gruntowe i szklarniowe, 5. hodowla drzew i krzewów ozdobnych, 6. zasady zakładania i utrzymywania ogrodów.

c) z nauk pomocniczych:

1. uprawa chmielu, 2. uprawa wikliny koszykarskiej, 3. pszczelnictwo.

Nauka teoretyczna odbywa się w izbach szkolnych i bywa popieraną demonstracjami w szkole i w ogrodzie. Nauka przedmiotów zawodowych i pomocniczych bywa zawsze demonstrowaną w ogrodzie i stwierdzaną licznymi przykładami tak podczas ćwiczeń praktycznych w ogrodach szkolnych, jakoteż i w ogrodach prywatnych, do których uczniowie od czasu do czasu odbywają wycieczki. Podręczników używają uczniowie tylko przy nauce przedmiotów ogólnie kształcących i podstawowych (z wyjątkiem fizyki, chemii i botaniki), nauk zawodowych i pomocniczych uczą się uczniowie z wykładu nauczyciela, który w sposób możliwie najzrozumialszy i treściwy nauki udziela, a przy powtarzaniach i demonstracjach według potrzeby uzupełnia i objaśnia.

Naukę praktyczną pobierali uczniowie przede wszystkim w ogrodach szkolnych, a w ogrodach prywatnych, o ile te dostarczały materiału potrzebnego do nauki, a którego ogród szkolny na razie dostarczyć nie mógł.

W ogrodach szkolnych uczyli się uczniowie praktycznie przyrządzania kompostów, uprawy ziemi, rozmnażania, uprawy i przechowywania roślin warzywnych i produkcji nasion; dalej rozmnażania, uprawy i hodowli drzew i krzewów owocowych i ozdobnych, oraz prowadzenia drzew w formach karłowych, uprawy gruntowych roślin kwiatowych, uprawy chmielu, wikliny koszykarskiej i pszczelnictwa, wreszcie rozmna-

żania i hodowli roślin szklarniowych, utrzymywania trawników, wysadzania klombów i kwietników kobiercowych.

Nauka teoretyczna bywa ndzielaną w szkole przede wszystkim w okresie zimowym. W okresie letnim, w którym uczniowie głównie nauką praktyczną są zajęci, odbywa się nauka teoretyczna tylko z przedmiotów ogólnie kształcących i podstawowych, co szczegółowo poniżej jest uwidocznione.

A) W okresie letnim (od 1. kwietnia do 30. września) udzielano następujących przedmiotów:

Nauczyciel	Przedmiot nauki	Tygodniowo			Razem
		I.	II.	III.	
Katecheta: ks. J. Kaliciński.	Religia	1	1	1	3
Kierownik: W. Maciaszek.	Sprawozdania tygodniowe	1	1	1	1
Naucz. fachowy: A. Kurowski.	Botanika	1	1	—	2
Nauczyciel: W. Tabeau.	Język polski	2	1	—	3
	„ niemiecki	2	1	—	3
	Arytmetyka i geometrya	2	1	—	3
	Fizyka	1	—	—	1
	Miernictwo i niwelacja	—	2	—	2
	Rysunki	2	2	2	4
	Razem	12	10	4	22

B) W okresie zimowym (od 1. października do 31. marca) udzielano następujących przedmiotów:

Nauczyciel	Przedmiot nauki	Tygodniowo			Razem	Ogółem
		I.	II.	III.		
Katecheta: J. Kaliciński.	Religia	1	1	1	3	3
Kierownik: W. Maciaszek.	Warzywnictwo	—	2	2	4	
	Sadownictwo	2	2	3	7	
	Kwieciarstwo szklarniowe	—	—	3	3	
	Uprawa wikliny	—	1	—	1	
	„ chmielu	—	1	—	1	
	Pszczelnictwo	—	1	—	1	17
Nauczyciel fachowy: A. Kurowski.	Botanika	2	2	—	4	
	Zoologia	1	—	—	1	
	Zasady ogrodnictwa	2	—	—	2	
	Kwieciarstwo gruntowe	2	2	—	4	
	Krzewoznaństwo	—	2	—	2	
	Teoria zakładania parków	—	—	2	2	15
Nauczyciel: W. Tabeau.	Język polski	2	2	1	5	
	„ niemiecki	2	2	1	5	
	Arytmetyka i geometrya	4	3	1	8	
	Geografia i historia	2	2	—	4	
	Fizyka	1	—	—	1	
	Chemia	—	2	1	3	
	Rysunki	2	2	2	4	
	Kaligrafia	2	1	—	3	33
	Razem	25	28	17	—	68

IV. Środki naukowe.

Głównym środkiem naukowym jest ogród szkolny o przestrzeni 3 morgów, nadto ogródek obejmujący $\frac{1}{3}$ morga, który szkoła dzierżawi od gminy miasta Tarnowa, a na którym oprócz inspektów znajdują się szklarnie.

Zbiór ogrodniczy obejmuje 204 okazów wartości	1193 kor. 68 gr.
„ pomologiczny „ 195 „ „ „ „	320 „ 40 „
„ botaniczny „ a) 25 „ „ „ „	374 „ — „
„ „ b) zielnik roślin hodow. i dzikich, 7 fasyk.	84 „ — „
„ „ c) zbiór nasion chwastów (100 gatunków)	36 „ — „
„ „ d) „ „ warzyw	100 „ — „
„ „ e) „ „ kwiatów	100 „ — „
„ „ f) „ „ traw	28 „ — „
„ pszczelniczy obejmuje 88 okazów wartości	384 „ 06 „
„ zoologiczny „ 31 „ zwierząt pożytecznych i szkodliwych w ogrodnictwie, nadto 17 pudeł owadów szkodliwych w sadzie, ogrodzie warzywnym i ozdobnym, w polu, wiklinie, chmielarni i pasiece — łącznej wartości	410 „ — „
„ fizyczny obejmuje 63 okazów wartości	531 „ 10 „
„ mineralogiczny „ 336 „ „ „	40 „ 49 „
„ geograficzny „ 7 „ „ „	95 „ — „
Biblioteka a) dla nauczycieli obejmuje 639 tomów wartości	2123 „ 61 „
„ b) dla uczniów obejmuje 432 „ „	303 „ 32 „

Zbiorek ten powstał częścią przez przykupno najniezbędniejszych podręczników treści fachowej, a częścią przez zbieranie i opracowanie czasopism fachowych.

Z czasopism fachowych prenumerowano: Ogródnik polski, Wiener illustr. Gartenzeitung, Le Bulletin horticole, Le Jardin, La Revue horticole, z pism politycznych „Gazetę Lwowską“.

V. Frekwencya uczniów.

Z początkiem roku szkolnego 1904/5 zgłosiło się o przyjęcie do szkoły ogrodniczej 24 kandydatów; do egzaminu wstępnego przybyło 14, po złożeniu którego przyjęto 10, a mianowicie:

Borkowskiego Stanisława, Chmiłara Wasyla, Harbuza Józefa, Jozefika Władysława, Laskowskiego Mieczysława, Nowaka Jana, Sobka Jana, Starzyka Jana, Suchockiego Jana, Ptaka Franciszka. — Dwom pozwolono powtarzać I. rok nauki.

Na drugi rok nauki przeszło 9 uczniów, a mianowicie:

Kasprzyk Stefan, Michulka Tomasz, Świszczowski Stanisław, Gadowski Władysław, Kolasza Józef, Madeja Franciszek, Mrozowski Zdzisław, Niedzielski Andrzej, Wodwód Stefan.

Na trzeci rok przeszło 5 uczniów, a mianowicie:

Gacek Ignacy, Kordek Stanisław, Kudyk Jan, Letner Ludwik, Obuszko Józef.

Na wszystkich trzech latach było zapisanych z początkiem roku 26 uczniów.

Pod względem wieku było:

z ukończonym 15. rokiem życia	6
„ 16. „ „	6
„ 17. „ „	4
„ 18. „ „	5
„ 19. „ „	5

Przygotowanie uczniów przed wstąpieniem do szkoły przedstawia się, jak następuje:

z ukończoną 2 klasą szkoły ludowej było	2
„ 3 „ „	2
„ 4 „ „	7

z ukończoną 5 klasą szkoły ludowej było	. . .	7
" 6 " " " " "	. . .	3
" 7 " " " " "	. . .	1
" I. " gimnazjalną " "	. . .	3
" III. " " " " "	. . .	1
Według wyznania było:		
religii rzymsko-katolickiej	. . .	23
" grecko- " "	. . .	3

Według pochodzenia było po jednym uczniu z powiatów:

Borszczowskiego, brzeskiego, cieszanowskiego, czortkowskiego, dąbrowskiego, jarosławskiego, krakowskiego, lwowskiego, mościskiego, nowosądeckiego, podhajeckiego, przemysłańskiego, rohatyńskiego, skałackiego, śniatyńskiego, tarnowskiego, i wielickiego, po dwóch uczniów z powiatu rudeckiego i sokalskiego, trzech zaś z powiatu chrzanowskiego. Jeden uczeń był z Wielkiego ks. Poznańskiego i jeden z Królestwa Polskiego.

Pod względem stanu i zajęcia rodziców było:

a) synów rolników	. . .	11
b) " służby folwarcznej	. . .	7
c) " ogrodników	. . .	2
d) " urzędników	. . .	2
e) " nauczycieli	. . .	1
f) " dzierżawców	. . .	1
g) " przedsiębiorców	. . .	1
h) " rzemieślników	. . .	1

W ciągu roku uwolniono z zakładu dwóch uczniów; jeden dobrowolnie opuścił zakład. Przyjęto w ciągu roku dwóch, mianowicie Potoczka Stanisława i Wojciechowskiego Zacheusza, przeto z końcem roku szkolnego było 25 uczniów.

VI. Egzamina.

Z dziesięciu uczniów I. roku złożyło egzamina roczne:

a) z postępowaniem dobrym Harbus Józef,

b) " dostatecznym Borkowski Antoni, Józefik Władysław, Petryszyn Wasyl, Rumun Henryk, Starzyk Wojciech, Wojciechowski Zacheusz.

Dwom pozwolono powtarzać I. rok, a jednego uwolniono z zakładu.

Z dziesięciu uczniów II. roku złożyło egzamin:

a) z postępowaniem dobrym Kasprzak Stefan, Michulka Tomasz, Świszczowski Stanisław,

b) " dostatecznym Godowski Władysław, Kolasa Józef, Madeja Franciszek, Mrozowski Zdzisław, Niedzielski Andrzej, Wodwód Stefan.

Jednego wydalono w ciągu kursu.

Z pięciu uczniów III. roku złożyli egzamina roczne:

a) z postępowaniem dobrym Obuszko Józef,

b) " dostatecznym Gacek Ignacy, Kordek Stanisław, Kudyk Jan, Letner Ludwik.

Do egzaminu końcowego przystąpiło 5 uczniów, a z tyłu złożyli go: Obuszko Józef i Letner Ludwik, trzem zaś pozwolono poprawić z niektórych przedmiotów w ciągu lata 1905.

Uczniowie, którzy w ubiegłym roku szkolnym cały trzyletni kurs nauki ogrodnictwa ukończyli, udali się na dalszą praktykę:

Letner Ludwik pozostał w tutejszej szkole ogrodniczej w charakterze ucznia praktykanta.

Obuszko Józef, udał się do c. k. ogrodu botanicznego w Krakowie.

Kudyk Jan,

Gacek Ignacy do ogrodów handlowych L. Freegego

Kordek Stanisław do ogrodów w Boguchwale.

VII. Wiadomości o byłych uczniach.

Uczniowie, którzy dawniej ukończyli naukę w tutejszej szkole pozostają :

Ligeża Kazimierz	na posadzie ogrodnika	w Jaśle.
Kozacki Michał	"	w Krynicy.
Gunia Wawrzyniec	"	w Izdebniku.
Jabłoński Edward	"	w Zaleszczykach.
Michalski Walenty	"	w Cieszanowie.
Szezudło Jan	"	w Krakowie.
Jedynak Sebastyan	"	"
Działuk Michał	"	w Miejscu Piastowem.
Kowalec Jan	"	w Tarnowie.
Fedoruk Tymofij	"	w Kołomyi.
Jewniewicz Klemens	"	w Królestwie Polskiem.
Moskal Jan	"	w Łopuchowej.
Berlik Henryk	"	w Tarnowie.
Dobosz Paweł	"	w Torsku.
Lichański Władysław	instruktora	w Limanowej.
Skorupa Tomasz	"	w Tarnowie.
Białobok Jan	pomoenika	w Czernichowie.
Zaborowski Józef	"	w Kaśnej.
Walezak Wojciech	"	w Budapeszcie.
Mazur Adolf	"	w Krynicy.
Świszczowski Stanisł.	"	w Ameryce.
Kiwała Władysław	"	w Łańcucie.
Skólski Wiktor	"	w Dobromiłu.
Misiólek Franciszek	"	w Krakowie.
Misiólek Kazimierz	"	w Jedlicach.
Victoryn Mieczysław	"	we Lwowie.
Hass Edward	"	"
Babiak Michał	"	w Dreźnie.
Ferens Maryan	"	"
Chadalski Roman	"	pod Wiedniem.
Strzyż Józef	jest ogrodnikiem handlowym	w Berlinie.
Drobner Zygmunt	"	we Lwowie.
Drobner Bolesław	"	"
Biodrowicz Jan	"	w Sanoku.
Czekałowski Dominik	w c. k. Seminarjum nauczyciel.	
Inglot Franciszek	"	"
Soroka Józef	"	"
Ordyk Franciszek	na praktyce	w Dreźnie
Stepaniak Józef	"	"
Ubik Maciej	"	"
Rozdolski Maciej	"	za granicą.
Gołębiowski Karol	"	"
Filaczyński Józef	"	"
Krzepela Antoni	"	"
Zajączkowski Antoni	na praktyce	za granicą.
Wojnarski Józef	przy wojsku	
Sterpeyko Teodor	"	"
Urbańczyk Antoni	w Ameryce.	
Schwejhler Piotr	"	"
Chwastowicz Władysł.	"	"

O innych Dyrekeya bliższych wiadomości nie posiada.

VIII. Sprawy internatu.

Pod względem administracyi i nadzoru uczniów w zakładzie nie zaszła żadna zmiana.

Uczniowie pomieszczeni są w internacie w dwóch salach, gdzie bezpośredni nadzór nad nimi wykonuje kierownik przy pomocy instruktora.

W okresie letnim uczniowie wstają o godzinie 4^{1/2}, a w zimowym o 5^{1/2}. Po umyciu się i ubraniu odmawiają wspólną modlitwę, poczem wychodzą do zajęć praktycznych lub przygotowują się na lekcye, stosownie do podziału czasu.

Każdy z uczniów jest obowiązany pościelić swe łóżko, a dyżurny, zamiotłszy salę sypialną, zamyka drzwi, które zostają cały dzień zamknięte, aż do godziny 8^{3/4} wieczór.

O godzinie 7^{1/2} spożywają śniadanie, o 12-tej obiad, o 4-tej podwieczorek, a o 7^{1/4} kolacyę.

Urzymanie uczniów odbywa się we własnym zarządzie pod osobistym nadzorem kierownika. Wikt, ubranie i pościel otrzymują uczniowie takie same, jak dawniej. Koszta wikt uczniów, ubranie, pościel i pranie, tudzież utrzymanie odpowiedniej służby kuchennej wynosiły 7.612 koron 93 gr.

Uczniowie otrzymują wikt następujący:

Dni	Śniadanie	O b i a d			Wieczera
Poniedz.	75 dg. chleba i 1/2 l. mleka	Rosół z ryżem	Mięso z sosem	Kasza jaglana z omastą	Ziemniaki z omastą i kwaśne mleko
Wtorek	"	Rosół z ziemniakami	Mięso z kapustą	Groch z omastą	Kasza jęczmienna i słodkie mleko
Środa	"	Rosół z fasolą	Mięso z ćwikłą	Kluski krajane z omastą	Ziemniaki z omastą i kwaśne mleko
Czwartek	"	Rosół z perłówką	Mięso z kapustą	Ziemniaki z omastą	Kasza jaglana z omastą i słodkie mleko
Piątek	"	Zupa ziemniaczana	—	Fasola biała z masłem	Ziemniaki z omastą i kwaśne mleko
Sobota	"	Zupa grochowa	—	Kluski krajane z masłem	Ryż z mlekiem
Niedziela	"	Rosół z grysiakiem	Mięso z ćwikłą	Pieczeń z ziemniakami	Kasza perłowa z omastą i słodkie mleko

Do mięsa otrzymują uczniowie i inne jarzyny, jak kalarepę, marchew, brukiew, włoską kapustę, ogórki kiszzone i sałatę, według pory roku.

W zimie otrzymują uczniowie zamiast kwaśnego mleka do ziemniaków i co drugi dzień na śniadanie żur żytni ze stosowną omastą.

Stan zdrowotny uczniów był zupełnie zadowalniający, gdyż uczniowie nie zapadali na poważniejsze słabości. Porady lekarskiej udzielał w razie potrzeby dr. Józef Walezyński zupełnie bezinteresownie, dlatego Dyrekcya poczytuje sobie za obowiązek złożenia na tem miejscu doktorowi Walezyńskiemu serdecznego podziękowania.

IX. Budynki szkolne.

W ubiegłym roku szkolnym ukończono budowę piętra na budynku głównym, który obejmuje na parterze trzy izby wykładowe, gabinet na zbiory, bibliotekę (a zarazem czytelnię), kancelaryę Dyrekcji i infirmaryę uczniów; na piętrze dwie sale sypialne dla uczniów, umywalnię, klozet nocny, pokój dla instruktora i pomieszczenie kierownika szkoły.

Stary budynek, w którym mieściła się kuchnia, jadalnia, pokój dla instruktora i pokój dla służby kuchennej, zdemolowano, a na jego miejscu postawiono murowany budynek gospodarski, który obejmuje: kuchnię, pralnię, spiżarnię, magazyn i pokój dla gospodyni. Stara sypialnia pozostała jeszcze i ma służyć na pracownię podczas robienia mat, strugania tabliczek i palików ogrodowych, naprawy skrzyń i okien inspektowych.

Tym sposobem uzyskała szkoła wygodniejsze pomieszczenie, które od dawna było do życzenia, a które przyczyni się w znacznej mierze do porządku, jaki w internacie panować powinien.

Pozostają jeszcze do wybudowania wychodki i mieszkanie dla stróża zakładowego, które prawdopodobnie w tym roku postawione będą.

Najgorzej przedstawiają się szklarnie ogrodowe, w których hoduje się rośliny do demonstracji nauki ogrodnictwa szklarniowego. Budynki te nie odpowiadają potrzebie i są w tak złym stanie, że zachodzi obawa niebezpieczeństwa zawalenia się ich. Dyrekcya od kilku lat w sprawozdaniach rocznych tę sprawę porusza.

Budynek dla stróża przy ogrodzie szkolnym także jest w złym stanie i wymaga gruntownej poprawy.

Parkany około ogrodu szkolnego i sztachety około budynku zakładowego domagają się także gruntownego ich przedstawienia, gdyż w obecnym stanie nie tylko, że nie spełniają swego zadania, ale nadto grożą poważnem niebezpieczeństwem kompletnego wywrócenia się. Tylko ustawiczne naprawy przeszkadzają ewentualnemu niebezpieczeństwu, ale za to wydatki na ten cel są znaczne.

X. Ogród szkolny.

Pod względem sytuacyjnym nie zaszła w ciągu upłynionego roku żadna zasadnicza zmiana. Tak drzewa mateczne, jakoteż i szkółki drzew owocowych prosperują dobrze, a jarzyny udają się bardzo dobrze.

Wynik produkcji ogrodowej był następujący:

Sprzedano drzewek owocowych za	1.087 K. 35 gr.
„ owoców za	200 „ — „
„ kwiatów za	257 „ 60 „
„ jarzyn za	216 „ 74 „
Oddano jarzyn rachunkiem do kuchni	428 „ 80 „
Razem	<u>2.190 K. 49 g.</u>

W najbliższej przyszłości ma zostać ogród szkolny rozszerzony o tyle, by mógł odpowiadać koniecznej potrzebie czasu i być dzielną pomocą przy nauce ogrodnictwa, które i w naszym kraju coraz większe robi postępy. Miejsce na ten cel odda do użytku szkoły gmina miasta Tarnowa, z którą Wydział krajowy o to już traktuje, a plan i kosztorys rozszerzenia przedłoży Dyrekcya szkoły.

XI. Kronika szkoły.

Egzamin z okresu let iego odbył się dnia 25. października pod przewodnictwem Dra Ignacego Szyszylowicza, Rady Wydziału krajowego, w obecności ks. prałata Jana Jaworskiego, delegata konsystoryalnego.

Egzamina roczne odbyły się w dniach 27., 28. i 29. marca, egzamin końcowy 30., a egzamin praktyczny w dniu 31. marca, podczas których przewodniczył Rada Wydziału krajowego, Dr. Jan Szyszylowicz. Jako delegat konsystorza biskupiego był obecny ks. prałat Jan Jaworski.

Odpowiedzi uczniów były przeważnie dobre.

Dnia 25. lipca 1904 raczył zwiedzić tutejszy zakład JE. pan minister rolnictwa Karol Giovanelli i o całym zakładzie wyraził się bardzo pochlebnie. Towarzyszyli mu szef sekejny w temże ministerstwie p. Edmund Sacken i Rada Dworu p. Władysław Struszkiewicz, Rada c. k. Namiestnictwa i starosta Dr. Stanisław Dunajewski. Obecni byli także Rada Wydziału krajowego Dr. Jan Szyszylowicz i burmistrz miasta Tarnowa p. Witold Rogoyski. W ciągu roku inspekyonował kilka razy zakład z ramienia Wydziału krajowego Dr. Jan Szyszylowicz.

W ubiegłym roku szkolnym brała szkoła na polecenie Wydziału krajowego udział w wystawie ogrodniczej w Krakowie, która się odbyła na jesieni 1904 w parku Dra Jordana.

Oprócz ogromnej kolekcji najrozmaitszych jarzyn, które się w ogrodzie szkolnym do nanki uczniów hoduje, wystawiła szkoła zbiór nasion własnej hodowli, po części w słojach szklanych, a po części w oryginalnych nasiennikach wiązками przedstawione.

Z rzadszych roślin lub mało uprawianych zwracały na się szczególniejszą uwagę zwiedzających: Bataty, gruszka miłosna, karczochy, kardy, rzeżucha wodna, boćwina, miechunka jadalna i Francheta, migdały ziemne, rabarbar, paciorkowy korzeń i t. p.

Szkółki drzewek owocowych wystawione były w zupełnym komplecie, począwszy od dzieżków, a skończywszy na drzewach już owocujących i tak: był przedstawiony sposób prowadzenia w szkółce drzewek rocznych, dwuletnich, trzyletnich i z uformowaną koroną. Wystawiono drzewka półpienne, pienne, wysokopienne, dalej drzewka do obsadzania dróg i pól, a w końcu drzewka rezerwowe.

Oprócz drzew piennych wystawiła szkoła także i drzewka karłowe wolno rosnące i rozpinane na ścianach, oraz drzewka owocowe w wazonach obsypane owocem; dalej wielką kolekcję bardzo dorodnych owoców z drzew piennych i karłowych, — między innymi Kalwilę białą zimową, jako rzadkość w naszym kraju i jego klimacie.

Nietylko w stanie świeżym, ale i w stanie przerobionym były wystawione owoce w postaci galaret z agrestu i porzeczek; wina owocowe z agrestu, porzeczek i jabłek, a dalej suszone owoce i jarzyny — wszystko wykonane przez uczniów.

Piękny zbiór owadów szkodliwych w ogrodzie owocowym, warzywnym, w parku, w plantacji wikliny i w pasiece (unikat na wystawie) budził wielkie zajęcie znawców. Plany ogrodów i klombów dywanowych, maty inspektowe i cieniówki, wykonane przez uczniów, dopełniały całości pięknego obrazu, jaki zdobił pawilon Wydziału krajowego na wystawie w Krakowie.

Drzewka owocowe tak się podobały, że wszystkie na miejscu zostały rozkupione przez włościan, nauczycieli szkół i amatorów.

Po wystawie otrzymała Dyrekeya wielką ilość zamówień na drzewka ze szkoły tarnowskiej, lecz tylko bardzo mało mogła zaspokoić zgłaszających się, ze względu na małą ich produkcję.

Chociaż szkoła nie miała zamiaru współubiegać się o żadną nagrodę, posiadając już z innych wystaw w kraju i za granicą najwyższe odznaczenia, to jednak na polecenie Wydziału krajowego usunęła napisy „poza konkursem“, a sędziowie wystawy przyznali szkole następujące nagrody:

Za warzywa dyplom honorowy,

„ szkółki i owoce dyplom zasługi,

„ przeroby owocowe medal srebrny.

Dlaczego sędziowie wystawy nagrodzili szkółki i owoce jedną nagrodą, chociaż były na to oddzielne konkursy, lub dlaczego nie przyznano szkole nagród w innych działach, pomimo wniesionej zaraz na wystawie reklamacji, dotąd Dyrekcji nie wiadomo.

XII. Wycieczki naukowe.

Ubiegłego lata zwiedzili uczniowie kilkakrotnie ogrody ks. Sanguszki w Gumniskach, ogrody p. barona Konopki w Brniu i p. W. Sroczyńskiego w Bolesławiu. W jesieni zwiedzili wystawę ogrodniczą w Krakowie, c. k. ogród botaniczny, ogrody i plantacje miejskie, park Dra Jordana, ogrody i szkółki handlowe L. Freege'go i zakład Jozefitów w Krakowie.

P. T. właścicielom i kierownikom powyżej wspomnianych zakładów ogrodniczych składa Dyrekcja na tem miejscu wyrazy szczerego podziękowania tak za łaskawe zezwolenie zwiedzenia tychże, jakoteż za udzielanie cennych wskazówek uczniom tak co do pochodzenia, jakoteż i sposobów hodowli roślin tam oglądanych.

Z Dyrekcji krajowej szkoły ogrodniczej.

W Tarnowie dnia 28. czerwca 1905.

Wojciech Maciaszek, w. r.

kierownik szkoły.